

Odškrinuta vrata: Ljetna škola povijesti za učenike u Požegi kao primjer poučavanja Prvog svjetskog rata

Autor nastoji skicirati osnovne probleme u nastavi o Prvom svjetskom ratu te ističe na koji je način ljetna škola na temu Prvog svjetskog rata koja se održala u Požegi 2014. godine otvorila nove teme i pristupe u poučavanju Prvog svjetskog rata.

Ključne riječi: ljetna škola, nastava povijesti, Prvi svjetski rat.

Uvodne napomene

Dana 28. lipnja 1914. godine mladi je Gavrilo Princip ušao u povijest ispalivši dva hica u Franza Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju. Ne znamo što je tada želio, zamišljao i kakve je principe imao Princip i to će ostati obavijeno velom tajne bez obzira na brojne historiografske i umjetničke konstrukcije. Pouzdano znamo da je u narednim mjesecima započeo Veliki rat koji je kasnije postao poznatiji pod imenom Prvi svjetski rat. U počecima dočekan s veseljem, dugo očekivani sukob pretvorio se u četverogodišnje mrcvarenje diljem bojišnica Europe. Brojem žrtava, sukobljenih strana te sveopćim materijalnim, ljudskim i duhovnim gubicima, ovaj je rat prerastao sve svoje krvave prethodnike. Sudbine i životi ljudi izmijenili su se tijekom spomenute četiri godine (1914.-1918.).

U ovom ću eseju pokušati objasniti mjesto Prvog svjetskog rata u nastavi povijesti i mogućnosti koje je organizacija Ljetne škole povijesti otvorila za daljnji rad na proučavanju i podučavanju Prvog svjetskog rata.

Prvi svjetski rat u nastavi povijesti, historiografiji i popularnoj kulturi

U nastavi povijesti Prvi svjetski rat relativno je malo zastupljen. Prema Nastavnom planu i programu za povijest, u osnovnoj školi se obrađuje krajem sedmog i početkom osmog razreda (radi se isključivo o posljedicama), a u gimnazijama u četvrtom razredu. Uspoređujući satnicu, Prvi svjetski rat manje je zastupljen u odnosu na Drugi svjetski rat i Domovinski rat. Prema mom iskustvu, učenici su također znatno više zainteresirani za Drugi svjetski rat i Domovinski rat. Zašto je takva situacija? Može

se uočiti dvostruki problem: historiografsko – politički i pop kultura. S jedne strane, u historiografiji je Prvi svjetski rat manje zastupljen i brojne stvari još nisu obrađene (npr. popis žrtava u Prvom svjetskom ratu). Uzrok tome leži u relativnoj neatraktivnosti ovog događaja, djelomično i zato jer ne budi emocije (kao kasniji ratovi) niti nudi autorima značajniju medijsku i političku prepoznatljivost. To dokazuje i broj doktorskih disertacija koje su obranjene na visokim učilištima u RH (doktorati o Prvom svjetskom ratu toliko su rijetki da se mogu nabrojati na prste ruku) te objavljenih radova i knjiga. Tako se zapravo stanje u historiografiji, u kojoj Prvi svjetski rat ne zauzima značajno mjesto, preslikava u udžbenike povijesti i nastavni plan i program. U popularnoj kulturi su rijetke emisije, serije, filmovi, stripovi i događanja na temu Prvog svjetskog rata. Naime, dok je Drugi svjetski rat zbog broja sudionika i mnoštva stanovnika na različitim stranama stvorio kulturu sjećanja i snažne emocije prema prošlosti, u Prvom svjetskom ratu izostale su takve emocije. Možda je stvar i u kompliciranoj poziciji Hrvatske koja je nakon rata izašla iz Austro-Ugarske u Državu SHS, a potom se stopila u Kraljevstvo SHS. Osim toga, moguće je da nije razvijena svijest o pripadnosti jednom od dva bloka (Antanti ili Središnjim silama) niti se razvila emocionalna povezanost jer se stvorila predodžba da su se vojnici u Prvom svjetskom ratu borili za tuđe, a u kasnijim ratovima za „naše“ interese, što god to značilo. Sve su navedene okolnosti uvjetovale da Prvi svjetski rat ostane po strani u nastavi povijesti. No kakva je situacija u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima?

Zrnca prošlosti u zrcalu sadašnjosti: Ljetna škola povijesti

Početak srpnja (1.-3.) 2014. godine Požega je bila domaćin Ljetne škole povijesti za učenike na temu Prvi svjetski rat i požeška perspektiva. Ovu su manifestaciju zajednički organizirali Povijesno društvo Požega i Katolička gimnazija. Partneri projekta su: Gradska knjižnica i čitaonica Požega, Hrvatski odbor za obilježavanje stogodišnjice Prvog svjetskog rata, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema kao i Školska knjiga. Ideja je bila približiti lokalnu povijest Požeške kotline u svjetlu Prvog svjetskog rata jer je procjena članova organizacijskog odbora i Povijesnog društva Požega kako su obje teme (zavičajna povijest i Prvi svjetski rat) marginalizirane u redovitoj nastavi povijesti. Uz predavanje i radionice, organizirani su i drugi sadržaji (predstavljanje knjiga i institucija, kružok, izložba).

Pozvani predavači bili su: član Hrvatskog odbora za obilježavanje stogodišnjice Prvog svjetskog rata dr.sc. Igor Despot, autor udžbenika i osnovnoškolski profesor Igor Stojaković, djelatnik Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Baranje i Srijema dr.sc. Branko Ostajmer te profesor Zdenko Samaržija. Igor Despot je govorio o uzrocima Prvog svjetskog rata, krizama i problemima koji su doveli do najvećeg dotad zabilježenog sukoba. U sljedećem predavanju se Igor Stojaković osvrnuo na Hrvatsku u Prvom svjetskom ratu naglasivši poziciju Austro – Ugarske, odnose prema Srbiji te politički i društveni život Hrvatske. Branko

Ostajmer, znanstvenik koji se bavi slavonskom prošlošću, govorio je o Slavoniji u Prvom svjetskom ratu naglasivši promjene koji je rat donio (odlasci vojnika, promjene u svakodnevicu gradova, ekonomska kriza, poslijeratna kultura sjećanja i druge promjene). Zdenko Samaržija izlagao je o teorijama i metodama istraživanja prošlosti pri čemu su učenici poučeni kako promatrati sadašnjost i prošlost, postavljati istraživačka pitanja i birati relevantne činjenice.

Radionice su vodili profesori povijesti iz Požege: Goran Đurđević koji je vodio radionicu o odabiru teme, zatim Klaudija Gašpar, Josip Katić i Mihaela Markovac čija je radionica bila vezana s analizom pisanih vrela (korišteni su odabrani brojevi *Glasnika županije požeške* iz vremena Prvog svjetskog rata), te Kristina Rupert i Vinko Tadić s radionicom akademskog pisanja.

Na ovogodišnjoj Ljetnoj školi sudjelovalo je 20 učenika koji su radili u nekoliko grupa i vlastitim izborom odabrali temu i način obrade pisanih vrela u sklopu središnje teme: Požege u Prvom svjetskom ratu. Tako su učenice odabrale žensku povijest koju su uobličile u formu pisma koje majka šalje sinu na frontu. Zatim je birana povijest svakodnevica Požeštine koja je predočena kao novinarski članak s karikaturama. Kulturna povijest Požege predstavljena je u formi Powerpoint prezentacije, a prezentacija odjeci atentata u Sarajevu predstavljena je zajedno s plakatom za kino projekciju. Učenici su bili jako motivirani i radovi su bili izvrsni, a procjenom stručnog žirija pobijedio je rad Kulturna povijest Požege čiji su autori učenici osnovnih škola: Ivana Bilmeza, Ivana Fičkovića, Marte Ljevar i Juraja Prevolšeka. Pobjednici su dobili priručnik Školske knjige *Prvi svjetski rat*.

U sklopu Ljetne škole povijesti u Gradskoj knjižnici i čitaonici u Požegi, održalo se predstavljanje priručnika za nastavnike *Prvi svjetski rat* u izdanju Školske knjige kojeg su predstavili urednici Sonja Miličević i Deniver Vukelić te jedan od autora Igor Despot. Ujedno je predstavljena knjiga dr.sc. Igora Despota *Balkanski ratovi 1912.-1913. i njihov odjek u Hrvatskoj* koju je predstavio sam autor i Zdenko Samaržija. Oba su predstavljanja zamišljena kao mozaični susret pod moderatorstvom Vinka Tadića. Katolička gimnazija bila je domaćin predstavljanja partnerskog Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Baranje i Srijema. Pri tome su predstojnik dr.sc. Stanko Andrić i djelatnik dr.sc. Branko Ostajmer predstavili izdanja i rad instituta.

Značajno je spomenuti izložbu *Fragmenti Velikog rata (1914.-1918.)* autora Gorana Đurđevića, Vjekoslava Krambergera i Vinka Tadića koja je zamišljena kao izložba odlikovanja, fotografija, oružja, osobnih predmeta i dokumenata sakupljenih u privatnim zbirkama Vjekoslava Krambergera i Dražena Primusa. Kao zanimljivost ističu se ratne razglednice Požege, odlikovanja brojnih zemalja od Belgije preko Njemačke, Austro – Ugarske, Rusije, Srbije pa sve do Bugarske. Izložba je postavljena u Gradskoj knjižnici i čitaonici i bilja je otvorena tijekom cijelog srpnja. Ovom se izložbom Požega pridružila mnogim gradovima u zemlji i inozemstvu koji obilježavaju stogodišnjicu početka Prvog svjetskog rata.

Posljednja manifestacija u sklopu Ljetne škole povijesti bio je kružok na temu *1918. u kulturi sjećanja* pod moderatorstvom Vinka Tadića. Kružok je odrađen na način da su sudionici (Vera Čuže Abramović, Klaudija Gašpar, Suzana Marukić, Mario Nikolić, Marija Radonić, Kristina Rupert) diskutirali o radovima iz zbornika *Kultura sjećanja 1918.*

Mogućnosti poučavanja Prvog svjetskog rata u školama ili samo sjećanje za obljetnice?

Održana Ljetna škola povijesti pokazala je mogućnosti dodatnog podučavanja Prvog svjetskog rata. Umjesto uobičajenog frontalnog rada, Ljetna škola usmjerena je na učenike i njihovu interakciju – rad u paru ili skupini, te direktan doticaj s pisanim izvorima (u ovom se slučaju radilo isključivo o novinama). Slobodnija satnica omogućila je kvalitetniji rad na izvorima i temeljitiju pripremu za prezentaciju projekta. Smatram kako se u budućnosti treba ubaciti više multimedijских sadržaja, različitih izvora (osim pisanih, mogući su i drugi izvori – audiovizualni, vizualni, usmena povijest i drugi).

Značajna je prednost što je škola organizirana u vrijeme učeničkih praznika čime su i učenici i nastavnici bili slobodniji, a i omogućena je integracija učenika različite dobi (u našem slučaju od sedmog razreda do maturanata) iz različitih škola.

Ubuduće bi bilo dobro napraviti interdisciplinarni pristup Prvom svjetskom ratu povezujući nastavu hrvatskog jezika, geografije, glazbene umjetnosti, likovne umjetnosti, informatike i povijesti. Time bi se učenicima mogla dati puno šira i kompleksnija slika. Također, u tom bi se slučaju moglo početi raditi na izradi baze podataka o zavičaju u Prvom svjetskom ratu (npr. popis spomenika, popis žrtava, nazivi ulica i slično), ali i poduci u GIS-u i razmještanju u prostor pa se može izraditi zavičajna karta toga razdoblja. To su stvari trajne vrijednosti koje se mogu napraviti tijekom dodatne nastave, izvannastavnih aktivnosti ili na već spomenutoj ljetnoj školi.

Osim istraživačkog rada, moguće je organizirati i različite druge oblike rada s ciljem popularizacije Prvog svjetskog rata. Tako se može organizirati gledanje pojedinog dokumentarnog filma sa zabilježkama i određenim pitanjima, organizirati prikupljanje stvari iz Prvog svjetskog rata (u suradnji s lokalnim muzejom ili arhivom) te sudjelovati u realizaciji izložbe, izraditi društvenu igru (potrebno je malo papira, ljepila i nešto više volje i kreativnosti), organizirati LAN natjecanje u računalnoj igri o Prvom svjetskom ratu (npr. Hearts of iron), otići u šetnju ili izlet do određenih mjesta iz Prvog svjetskog rata, intervjuirati svjedoke. Dragocjena pomoć su radionice koje su dostupne u priručniku o Prvom svjetskom ratu, ali i na internetskim portalima *Euroclia*, *Europeane* i *Historiane*. Osim toga, učenicima su zanimljive različite igre (asocijacije, rebusi, kvizovi i slično), debate (npr. dobra je tema o krivcu ili krivcima za Prvi svjetski rat), simulacije zasjedanja pojedinih tijela (npr. Versajska konferencija

ili Liga naroda). Ovo su aktivnosti koje se mogu realizirati na svakoj dodatnoj nastavi ili izvannastavnoj aktivnosti.

Svjestan sam da većina nastavnika nisu zainteresirani za Prvi svjetski rat i nikako nije ideja ovog rada nametati pojedine teme ni načine obrade. Dapače, cilj je upravo suprotan: poticati slobodu izbora tema i načina obrade. Možda se u toj slobodi nađe mjesta i za Prvi svjetski rat.

Odškrinuta vrata?

U ovom eseju želio sam odškrinuti vrata proučavanju Prvog svjetskog rata na primjeru Ljetne škole povijesti u Požegi i mogućnosti koje je ponudila te potaknuti nastavak interesa u narednoj nastavnoj godini. Primjetno je da je i Prvi svjetski rat zanimljiva tema za istraživanje i prezentaciju. Analiza pisanih, vizualnih i audiovizualnih izvora, usmena povijest, dramski prikazi, različite interaktivne igre, računalne igre i kvizovi omogućuju vizualiziranje povijesti i interes među učenicima. U prethodnim je odlomcima izvršena svojevrsna oluja ideja kako bi se nastavnicima samo odškrinula vrata različitih metoda i mogućnosti koje se mogu primjenjivati u nastavi povijesti. Nisam želio dati nikakve velike zaključke ni ideje nego samo skicirati kako popularizirati Prvi svjetski rat vodeći se načelima jednostavnosti, atraktivnosti i što manjih troškova. Mislim da to većina kolega može realizirati, a korist je izuzetno velika kako za učenike, tako i za širu zajednicu, a ovisno o realizaciji projekta i za historiografiju. Nadam se da će Prvi svjetski rat ući u učionice među nastavnike i učenike jer je tema još uvelike neistražena i da se njime nećemo baviti isključivo kad su pojedine obljetnice.¹

SUMMARY

Door ajar: History summer school in Požega as an example of a research into the First World War

The essay outlines the basic problems in teaching about the First World War. It emphasizes how the history summer school, which was held in Požega in 2014 on the topic of World War I, opened up new questions and approaches to the study of World War I.

¹ U izradi ovog eseja korištena je sljedeća literatura: članci Damira Agičića o doktoratima obranjenim nakon Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj, priručnik za učitelje i profesore *Prvi svjetski rat* u izdanju Školske knjige, Nacionalni obrazovni kurikulum te Nastavni plan i program za osnovnu školu i Nastavni plan i program za gimnazije i strukovne škole